

Romano hangos

15 Kč

ROMSKÝ HLAS – ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICCE

ROČNÍK 20 • ČÍSLO 8 • VYŠLO 16. ČERVENCE 2018

zprávy

PRAHA – Nově vzniklá vláda oživila pozici zmocněnce pro lidská práva. Ministr práce a sociálních věcí Petr Krčál oznámil na konci června, že vláda schválila na pozici zmocněnkyně pro lidská práva Martinu Štěpánkovou. V krátkém rozhovoru pro Romea.cz nová zmocněnkyně prozradila, že žádné velké změny v agendě úřadu nemáme očekávat. Otázky sociálního bydlení, domácího násilí, platových nerovností a občanského vzdělávání stále zůstanou aktuální, sdělila zmocněnkyně.

z obsahu

Téma čísla:

Muzea a umění

Nightwing – Romové
ve světovém komiksu

strana 4

Gejza Horváth:

Král a my – úvaha
o politických prioritách

strana 4 a 5

Moja tvorba je pre mňa
istým typom terapie

Dvojazyčný rozhovor
a Emílií Rigovou

strana 6 a 7

Romská kultura a umění v kontextu Evropské unie

foto: Sabir Agalarov

Je velká škoda, že naše bohatá a pestrá romská kultura není prezentována v míře, kterou si zaslouží! V Evropě se bohužel více hovoří o romské otázce, problému, integraci atd. Tento dekadentní směr

odsouvá romské umění a kulturu na druhou kolej. Romské festivaly tento vývoj jen stěží zachrání.

Přijde mi, jako by od 90. let vzniklo v oblasti lepšího soužití Romů jen více novotvarů a termínů,

a to, co by naopak mohlo efektivně fungovat, se upozadilo. Každý je dnes expert a nutno podotknout, že jich více přichází z řad neromů, kteří se nás neustále snaží pojmenovávat a vytvářet nové pro-

jekty a strategie, které ve valné většině naprosto selhávají.

Pokud si však nastudujeme něco o romské historii a kultuře, včetně

Pokračování na str. 2

Česko má novou vládu s podporou KSČM

foto: Martin Divíšek/EPA

Téměř osm měsíců trvalo vítězi voleb Andreji Babišovi sestavit vládu, která by v poslanecké sněmovně měla šanci získat důvěru poslanců. Bylo jasné, že půjde o nelehký úkol, kterým ho už podruhé pověřil, a tím i podpořil, samotný prezident České republiky Miloš Zeman.

Většina politických subjektů zastoupených v poslanecké sněmovně si totiž nedovedla představit vládní koalici, v jejímž čele by byla osoba, proti které je vedeno trestní stíhání skrze dotační podvod v kauze Čapí hnízdo. Ovšem kvůli rozložení politických sil či touze prosazovat svůj volební program jsme dnes svědky ústupků některých politických stran, kterým trestní stíhání premiéra očividně nevadí a tento postoj lacině argumentují tím, že demokratické volby jednoduše rozhodly.

Tato proměna politické kultury se bohužel dotýká nás všech a je

velká škoda, že na to občanská společnost patřičně nereaguje! Minulost si totiž pamatuje mediálně známé kauzy některých politiků spolu s pravidlem „padni komu padni“! Dnes jakoby se to vytratilo a nejvyšší politika sleduje jen své zájmy. Samotný postoj jedné z nejstarších demokratických stran, ČSSD, signalizuje kromě jejího mizerného výsledku ve volbách také politickou slabost některých jejích představitelů. Zkrátka vliv Miloše Zemana uvnitř této strany je stále velmi silný. Jeho zájem, aby strana prosperovala a politicky rostla, je už spíše jeho demonstrativním nezájmem pro nás všechny. Latentní koalice ve sněmovně, kterou už Babiš měl při sestavování sněmovny, může sociální demokracii fatálně poškodit! Poškodit natolik, že strana ztratí v politickém dění respekt, z čehož se pak může dlouhou dobu vzpamato-

Pokračování na str. 2

zprávy

BRUSEL – Na začátku června zažil Evropský parlament emočně vypjatou diskuzi ohledně nedávných rasistických vyjádření italského ministra vnitra Mattea Salviniho směrem k Romům. Ten jednak oznámil, že hodlá zahájit sčítání a deportaci Romů bez dokumentů a veřejně vyjádřil politování, že Romové s dokumenty zůstanou v Itálii. Salviniho tvrdě kritizovali především europoslanci ze Skupiny progresivní aliance socialistů a demokratů (S&D), Zelení a další frakce v EP. Naopak podporu Salvini-mu vyjádřili poslanci Evropské lidové strany, Skupina Evropských konzervativců a reformistů a samozřejmě Salviniho „mateřská“ Skupina Evropa národů a svobody.

Německý soud uložil neonacistce Zschäpeové doživotní vězení

Hlavní obžalovaná v procesu se členy neonacistické skupiny Národněsocialistické podzemí (NSU) Beate Zschäpeová má strávit zbytek života ve vězení. Takový trest jí dnes uložil mnichovský vrchní zemský soud, který ženu uznal vinnou z deseti vražd. Desetiletý trest vězení dostal podle agentury DPA spoluobžalovaný Ralf Wohlleben, který skupině opatroval zbraně. Bez trestu nevyšli ani další spoluobžalovaní. Ke třem letům vězení byli odsouzeni Carsten S. a Holger G. a ke dvěma rokům a šesti měsícům André E. Carsten S. byl usvědčen z napomáhání k vraždě v devíti případech. Odsouzen však byl podle práva pro nezletilé, protože v době činů ještě neměl odpovídající věk. Tento muž se přiznal, že NSU předal pistoli české výroby. Touto zbraní teroristé později zastřelili devět lidí.

Holger G. byl odsouzen kvůli podpoře teroristické organizace. Holger G. se přiznal, že trojici z NSU jednou předal zbraň a pomohl jim opatřit falešné doklady. Také André E. byl odsouzen za podporu teroristické organizace. Údajně pomáhal trojici teroristů z NSU skrývat se v ilegalitě.

Zschäpeová se jako členka skupiny Národněsocialistické podzemí (NSU) podílela na rasově motivovaných vraždách a útocích, které spáchali její nyní již mrtví přátelé z NSU Uwe Mundlos a Uwe Böhnhardt. Trojice v roce 1998 vytvořila teroristickou buňku, která po celém Německu zavraždila z rasové nenávisti devět lidí tureckého a řeckého původu a německou policistku. **ČTK**

Le Penová a její strana okradla evropské poplatníky o 130 milionů Kč

Evropský parlament požaduje po francouzských nacionalistických europoslancích, aby vrátili další podle něj neprávem utracené peníze. Po výdajích za fiktivní asistenty parlamentní finanční audit poukázal i na útraty za nákladné večírky, při nichž teklo šampaňské proudem. Podle agentury AFP dluží Národní sdružení (bývalá Národní fronta) vedené Marine Le Penovou europarlamentu dalšího více než půl milionu eur, což je asi 13 milionů korun.

Národní sdružení (bývalá Národní fronta) úzce spolupracuje s hnutím Svoboda a přímá demokracie Tomia Okamury.

Audit za poslední dva roky ukázal, že v roce 2016 se nacionalističtí europoslanci vyloženě utrhlí ze řetězu, když neoprávněně do služebních nákladů zahrnuli výdaje za honosné hostiny za skoro 480 000 eur (12,5 milionu Kč). O rok později byla celková řádně nedoložená útrata po začínajícím šetření hospodaření krajní pravice podstatně nižší – už „jen“ 66 000 eur, asi 1,7 milionu korun.

V roce 2016 si europoslanci užili zvláště vánoční večírek, na který bylo pozváno 140 lidí a který stál 13 500 eur (352 000 Kč). K tomu je nutné ještě připočíst více než stovku vánočních dárků za více než 100 eur (2600 Kč) za kus a rovněž 230 lahví šampaňského, z nichž to nejdražší vyšlo na 81 eur (2100 Kč). Strana utrácela vesele i v renomovaných pařížských restauracích, kde jedno menu stálo například 400 eur (10 400 Kč) na osobu.

Evropský parlament už dříve odhadl, že mu bývalá Národní fronta způsobila celkovou škodu v posledních pěti letech za zhruba pět milionů eur (téměř 131 milionů Kč). Největší podíl tvoří neoprávněně vyúčtované odměny na neexistující asistenty jednotlivých europoslanců.

V polovině června soud Evropské unie potvrdil rozhodnutí Evropského parlamentu, v němž se šéfe francouzských nacionalistů Le Penové ukládá, aby vrátila částku ve výši téměř 300 000 eur (7,7 milionu Kč), která jí byla vyplacena na pokrytí nákladů za zaměstnávání parlamentní asistentky. Le Penová, která loni opustila europarlament a stala se poslankyní francouzského Národního shromáždění, totiž neprokázala, že tato asistentka skutečně vykonávala nějakou činnost. **ČTK**

Romská kultura a umění v kontextu Evropské unie

pochopení prostředí, v němž tato komunita žije, pochopíme, že vše má svůj vývoj a čas. Integrace Romů v oblasti vzdělávání se může zlepšovat, ale nebude nikdy fungovat za přítomnosti diskriminace v oblasti bydlení či zaměstnání. Tím chci říci, že předsudky ve společnosti vůči Romům určitě nezminí vládními strategiemi a plány, které nás dlouhodobě popisují jako sociální problém!

Je zodpovědností nás všech si už konečně přiznat skutečné bariéry vzájemného nepochopení se, včetně výchovy našich potomků k těmto předsudkům již v jejich útlém věku. Evropská unie respektuje základní lidská práva a snaží se bojovat proti jejich nedodržování. Kromě sociálních evropských fondů by však Evropa měla pamatovat i na

kulturu a zpřístupnit tuto podporu i menším subjektům, které by realizovaly kulturu a umění národnostních menšin v Evropě. Jedině těmito přístupy můžeme vytvářet prostor pro dialog, vzájemné pochopení a respektování odlišnosti jiných kultur, a tím i jejich postojů, které jsou jen jiné... nikoliv špatné!

Administrativa Evropské unie vede Romy ve svých dokumentech jako nejvíce sociálně marginalizovanou menšinu. Mám za to, že skrze romskou kulturu a umění můžeme tento status měnit k lepšímu. K tomu je třeba prosadit stabilní podporu a propagaci romské kultury tak, aby svou rozmanitostí byla efektivním nástrojem v boji proti anti-ciganismu ve společnosti. Dovedu si představit jakési

domy romské kultury v každém hlavním městě těch zemí, kde je početnější romská populace. Stejně tak si i dovedu představit fondy podporující talentované a nadějné dokumentaristy, režiséry, umělce. Podpora talentů v oblasti sportu je také velmi důležitá a má svůj společenský význam. Takto nastavené granty a projektové programy navíc i řeší dnešní nepřímý dopad na cílové skupiny. Evropská unie ročně doslova vyhodí obrovské sumy peněz na podporu integrace Romů. A jen kvůli dezintegrovaně nastaveným pravidlům pro čerpání.

Snad se v budoucnu naší bohaté kultuře dostane více pozornosti a podpory namísto sociálních projekto-pokusů. **Tomáš Ščuka**

foto: Sabir Agalarov

Česko má novou vládu s podporou KSČM

Dokončení ze str. 1

tovat. K růstu preferencí té či oné strany kolikrát postačí být silnou konstruktivní opozicí s jasným konzistentním názorem a postojem, než mít slabou pozici v koalici, kterou řídí jako firmu jedna osoba.

Domnívám se, že nám občanům představená vládní koalice nepřinese v příštích letech perspektivnější společenský život. Poprvé od revoluce se nám vláda opírá o komunisty a my tu neslyšíme žádný veřejný nesouhlas. Naopak, jakékoliv dotazy od novinářů či reportérů k nedořešeným kauzám jsou bez odpovědi a vrcholní představitelé české politiky nešetří verbálními útoky na novináře, média apod. Kromě Soukupa z Barrandova, jsou prý dnes všechny pořady věnující se politice neprofesionální a zkorumpované Bakalou. Alespoň nám tyto informace několik měsíců vnucují spolu s miliardářem Soukupem někteří

političtí představitelé včetně samotného prezidenta.

V oblasti soužití Romů od nové vlády nečekáme zvlášť výrazné změny. Ve vládě ani nepokračuje post ministra pro lidská práva a legislativu, který dle mého soudu

měl svůj význam! Lidská práva a jejich dodržování by totiž měla být prioritou v každé vyspělé demokracii. Chápu, že tam jsme se zatím nedostali. Ale můžeme k těmto hodnotám snad směřovat.

Tomáš Ščuka

Anketní otázka

Byl/a jste někdy v Muzeu romské kultury a znáte něco z historie Romů? Případně znáte nějaké další instituce, které pomáhají Romům rozvíjet umění a kulturu?

David Ištok, Cheb

Romské muzeum jsem navštívil, historii znám, měl jsem štěstí v životě. Na škole mi přednášel Jan Horváth (spisovatel) a jeho hodiny mě velmi bavily. Institut Ara Art, MiVera, mnoho jich neznám.

Martina Vančáková, Praha

Samozřejmě, že jsem v MRK byla, jezdíme tam s dětmi. Ráda taky nakupuji v jejich e-shopu. Díky studiu u doc. Mileny Hübschmannové a své práci pro osvojitelské a pěstounské rodiny, které přijaly romské děti, o historii Romů něco vím. Mezi dalšími institucemi bych jmenovala např.: Slovo21, Romea, R-Mosťy, Athinganoi, KHER, Společenství Romů na Moravě (časopis Kereka) a samozřejmě Ara Art.

Denisa Machučová, Brumov-Bylnice

Když jsme se rozhodovali pro adopci romského dítěte, přečetli jsme si něco z romské historie, abychom se o nich něco dozvěděli a dokázali některé souvislosti pochopit. Do muzea se určitě chystáme, až dcerka povyroste. Žádné jiné instituce neznáme.

Daniela Cincibusová, Obrnice u Mostu

Ano, jsem vzdělaná, spolupracovala jsem s paní Milenou Hübschmannovou od roku 1978. O vzniku Muzea romské kultury mám informace již od doby vzniku. Od tatínka Jany Horváthové. Fandila jsem jim. Byla jsem tam několikrát na výstavách. Ano, znám třeba: Romano drom, Slovo 21, různé neziskovky, mám kontakt na vyučující z katedry romistiky.

Mikuláš Vymětal, Praha

Muzeum romské kultury jsem si důkladně prohlédl a moc se mi líbilo. Protože se v něm mění výstavy a pořádá i další program, je možné navštěvovat ho znovu a znovu. Například Slovo 21 pořádá každoročně pozoruhodný mezinárodní romský festival Khamoro.

Monika Elšíková, Praha

Byla jsem v muzeu, jeho ředitelku Janu Horváthovou znám 25 let. Také jsem znala paní Hübschmannovou, pana Dzurka a další. Spíše než instituce znám lidi, divadlo, hudbu atd.

Anketu zpracovala Veronika Kačová

Další mrtví Romové – na Ukrajině

Náš národ od nepaměti po svém odchodu ze své pravlasti Indie čelí násilí a útokům. Máme všichni v živé paměti desítky zavražděných Romů po sametové revoluci v roce 1989, kteří zemřeli z důvodu jiné barvy pleti.

Nyní jsme svědky další tragédie, tentokrát na Ukrajině, kde banda nacionalistů a fašistů napadla nic netušící romské rodiny nedaleko Lvova a za použití násilí vyhnala tamní obyvatele z jejich nuzných příbytků. Další útok na Ukrajině – výsledek: Ubodán mladý čtyřladvacetiletý táta několika dětí, několik dalších Romů zraněných. Další zpráva na internetu – mrtvá Romka s podříznutým hrdlem nalezena ve svém domě, rovněž na Ukrajině.

Proboha, co se to děje? Co na to svět? Co na to říká nejvyšší hlava katolické církve, co politici, co dělá ukrajinská policie? Všichni mlčí, Romové jsou zabíjeni jen proto, že jsou jiné barvy kůže.

Vzpomínám si na rok 2008, kdy u nás v Janově probíhal pokus o pogrom na romské rodiny. Tehdy jsem učil romštinu na mostecké škole, byla sobota. Po skončení výuky jsme spolu s dvěma syny vyrazili domů do Janova. U kruhového objezdu stáli policisté a neumožnili nám cestu do Janova. Prý ať počkáme, než demonstranti odjedou na nádraží, kam je policie doprovodi-

la po vykonané „práci“, pogromu na Romy. Tak jsme museli dvě hodiny kroužit po okolí. Volali jsme domů, žena společně se snachou a malou vnučkou vystrašené na smrt, zabarikádované ve vlastním bytě. Naštěstí díky policii nedošlo k žádnému neštěstí.

To, co se děje v současnosti na Ukrajině, je velmi nebezpečné, Romové si nejsou jisti svým životem nikde na světě, zvláště v postkomunistických státech východní bloku. Tam bují fašismus a rasismus a není v silách vlád těchto zemí tomu nějakým způsobem zabránit.

Nám nezbyvá nic jiného než pozvednout svůj hlas a demokratickými prostředky bojovat proti tomu.

Co na to říkáte, Romové, budeme věčně jen čekat, až na nás taky dojde řada?

Aver mule Roma – pre Ukrajina

Amaro nipos čirlatar pal peskero odgeľipen andal e Indija hin mardo maribnastar le parnendar. Savore mišto leperas, keci Romen murdarde pal e sametovo revolucija pal o berš 1989. Mule vaš oda, hoj sas kale cipakere.

Šaj dikhas pale pre Ukrajina, so pes kerel – o fašisti marde romane famel'iji, the tradle len andal o čore kherora andro veš. Aver mariben – tiž pre Ukrajina, murdarde terne Romes, dades vajkeci čhavendar. Aver hiros andal o internetos – jekh

Romňi murdarďi andre peskero kher, tiž pre Ukrajina – čhinde lake tele e men.

Devla, so pes oda kerel? So upre e luma? So upre phenel o šero pal katolicko paťaviben? So kerel e ukrajinsko policija? Savore hine čit, o Roma hine murdarde ča vaš oda, hoj len hin aver morči.

Leperav pro berš 2008, kana adaj Janovoste kamenas o fašisti te kerel prekal Roma pogromos. Akor sikhavavas andre mostecko škola romaňi čhib. Pal oda džahas le čhavenca khere, takoj paš amaro foros amen e policija namukhl'a khere. Mušindam te užarel, sar o fašisti kerena peskeri „but'i“ u avka pal oda len e policija liginde pre štacija čitones khere. Avka mušinahas duj ori te obdžal calo foros. Vičinahas khere, e romňi the e bori la čhajoraha daratar sas zaphandle khere. Pre bacht pes nič naačhiľas.

So pes kerel adad'ives pre Ukrajina, hin bari bibacht. O Roma daran, so lenca ela pre cali luma, aľe najbuter andre vychodno Europa. Odoj barol o fašismus the rasismus u le rajen nane zor prekal lende pes te marel.

Amenge nič aver naačhol, kaj te chudas paš peste, te vazdas amen u te maras amen jekhetane vaš amaro dživipen.

So phenen, Romale, mindig užaraha, kim pre amende avela šoros?

Jan Horváth

komentář

Kolik je Muzeí romské kultury?

SABIR AGALAROV

Všude na světě, kde žijí Romové, existuje snaha zachovat, udržet a institucionalizovat jejich jedinečné tradice a kulturu. Etnologické Muzeum romské ženy (Museo Etnologico de la Mujer Gitana) poměrně vysoko v horách v Granadě je vynikajícím způsobem trávení volného času pro každého, kdo chce pocítit původní atmosféru, ve které Romové žili a vytvořili kulturní poklad – flamenco. Je to muzeum o Romech, kteří se usadili v Andalusii a každý, kdo se odhodlá do této jeskyně v Sacramento vejít, si odnese neopakovatelný kulturní zážitek. Andaluské romské muzeum je skvělá atrakce! A každý, kdo sem zavítá, odejde s pozitivním obrazem Romů a sladkou příchutí romských lahůdek na dásních. Rozhodně to ale není chrám múz v pravém, galerijním slova smyslu.

Dalším místem, kde došlo ke kulturnímu prolnutí romského etnika s původním obyvatelstvem, je například Rusko. Tato největší euroasijská země, přes kterou prošlo neskutečné množství Romů a mnoho z nich se zde i usadilo, nemá vlastní Muzeum romské kultury. Je zde vynikající divadlo Romen, které přes veškerou svoji velikost a schopnost vychovat velké množství profesionálních tanečníků a folklorních muzikantů nepokrývá celé spektrum romského života a je spíše určitým nezaměnitelným inkubátorem tradičního rusko-romského folkloru. Stejně jako romské Muzeum v Granadě i divadlo Romen je spíše nekonečným zdrojem informací o určitých romských subkulturách, nikoliv ale státní historicko-vědeckou institucí.

Podle toho, jak reaguje například Google na hesla „Muzeum romské kultury“ nebo „Muzeum Romů“ v různých jazycích, vidíme, že na světě je poměrně mnoho snah vytvořit jakýsi informační uzel, nebo-li kulturní rozcestník, a pojmenovat ho slovem Muzeum. Tak vzniklo i katalánské internetové muzeum – Museu Virtual del Poble Gitano a Catalunya. I tento velmi vkusný a dobře strukturovaný internetový počín připomíná spíše od roku 2017 neaktualizovanou diplomovou práci, než Muzeum romské kultury v síti Internet. Další víceméně zdařilé pokusy o vytvoření kulturního domu, v němž by se soustředila energie lokální romské kultury, můžeme najít v Bukurešti i Budapešti, v ruské Kastrome i v Anglii v Lincolnshire.

Všude na světě se vzdělaná veřejnost shodne na tom, že jediným opravdovým Muzeem romské kultury, je malé muzeum na ulici Bratislavská v Brně. Co ale dělá Muzeum romské kultury tak výjimečným? Muzeum na svých stránkách o sobě píše, že se jedná o instituci, která globálně dokumentuje kulturu Romů a Sintů a dalších romských subetnických skupin a komunit. To je hezké. A ta struktura, jakou má! Sbírká muzea je zapísána v Centrální evidenci sbírek, obsahuje kolem dvaceti pěti tisíc předmětů, je členěná do čtyř podsbírek a v rámci nich do třinácti sbírkových fondů! Není to úžasné?! Jak pro koho. To, co dělá Muzeum romské kultury v Brně opravdu nezaměnitelným, je to, že kromě galerie se jedná o vědecko-analytické prostředí, které prostřednictvím svých výstav a studií nedává vyhasnout příběhům radosti i nelidského utrpení Romů v dějinách lidstva.

Společnou slabinou všech romských muzeí na světě je rigidní shoda na tom, že Romové pocházejí z Indie. Tento etnograficko-historický předpoklad je systematicky zpochybňován určitou skupinou židovských i romských batatelů přesvědčených o tom, že Romové nejsou ze země jógy a slonů, nýbrž jsou ztraceným lidem izraelským. I stálá expozice Muzea romské kultury vypráví návštěvníkům z celého světa příběh o indickém původu Romů a je objektem více či méně sofistikovaných argumentačních útoků.

foto: Sabir Agalarov

**Chcete přispívat na naše anketní stránky?
Ozvěte se šéfredaktorovi na romanohangos@gmail.com**

Král a my

V souvislosti s politizací Romů bych se chtěl vyjádřit k událostem, které nejsou lhotečné nejen mně, ale i mnoha ostatním Romům. Nechci tím nikoho kritizovat, ponižovat, urážet ani pošlapávat něčí důstojnost. Chci jen říct, že i já jsem Rom a v otázkách mediální prezentace romského krále chci říct svůj názor i já. Prosím, berte to jako jeden z mnoha pohledů na tuto realitu i problematiku. V souvislosti se společenským postavením Romů, které je nelichotivé, nám romský král svojí aktivitou přináší jen další společenské nebezpečí a degradaci.

Takový král nás nemůže nijak zastupovat ani integrovat, a už vůbec ne reprezentovat. My žijeme své životy, my jsme tady doma a my se romským králem, který inspiruje lidi k nenávisti a odporu, nesmíme nechat izolovat od většinové společnosti. Chtít v dnešní době svoji romskou monarchii a její reprezentaci je slušně řečeno utopie, která vypovídá i o nízké inteligenci Romů. Nás nemůže reprezentovat romský král, nás reprezentuje každý romský student, každá aktivní romská rodina, žena, muž, veřejně činná romská osobnost. My a romský král, to není náš pokrok, to je návrat zpět do minulých století. Svět se mění, přináší nové technologie, politické systémy se civilizují i zlidšťují a my nepotřebujeme krále, ale romské osobnosti pracující ve všech státních sférách. Jsme v těžké situaci a naši nadějí nemůže být romský král, ale my sami. Každý jedinec je osobnost a olašský král nemůže být naší pýchou, to mohou být jen naše děti. Nic si nevymýšlím, mluvím o svých životních zkušenostech a vím, že takzvaný romský král nemá na to, aby naší komunitě a našim rodinám udával směr naší integrace.

Král nemůže pro nás vytvářet ani jiné zákony, a tím z nás dělat nesvéprávné občany. On nemůže ani soudit naše darebáky ani lidi, kteří se ve svém životě rozhodli špatně. My „Rumungři“ máme své velké osobnosti a olašský král nám nemůže udávat směr naší životní úrovně. Přátelé, vím, o čem mluvím, když dovolíme, aby se někdo nazýval romským králem, tak je to pro nás velké nebezpečí a navíc se tím sami vyčleňujeme ze společnosti. Jsme v jiné době, my máme svoji kulturu, my nepotřebujeme krále, ale vzdělané lidi. A olašští Romové by si měli uvědomit, že jejich mediální cirkus s angluno Romem už vyděsil mnoho gádžů. Nám všem Romům to přineslo ve společnosti jen potupu, výsměch, a tím i další nebezpečí a ztrátu občanské důvěryhodnosti. Naši nadějí proto nemůže být romský král, ale naše děti, jejich vzdělání a postavení ve společnosti. Naše tradice a zvyky by neměly dovolit žádnému Romovi, ani králi, zneužívat naši chudobu ke svému prospěchu. Když se ale olašský král chce mediálně zviditelnit, tak ke své prezentaci zneužije nás všechny Romy. Chudoba obdivuje královo bohatství, společnost si o nás myslí stejně své, ale on, král, dosáhl svých cílů. Musím však říct, že nám ostatním uniká skutečnost, že olašský král s korunou na hlavě nás tím vlastně žene do záhuby a hází nás do ještě hlubší propasti. V české společnosti je spousta miliardářů a nikdo o nich neví. Je absurdní si myslet, že bohatý olašský král nám Romům může přinést ve společnosti lepší místo i pověst. My se rodíme, my žijeme své životy, my i umíráme. My nemůžeme být jen něčí ovečky, my nemůžeme jen existovat, my už musíme chtít i žít.

Gejza Horváth, foto: ČTK

Nightwing: Romové v komiksech

Komiks je žánr, který milují děti i dospělí. V průběhu 30.–50. let 20. století se tento způsob vyprávění zrodil a vyvíjel. Někdy v 70. letech komiks splynul se žánrem sci-fi a jeho postavy se stali mnohem realističtějšími než na počátku vzniku tohoto zábavného žánru. Právě v té době se objevují takzvaní „superhrdinové s problémy“, osoby pronásledované, společensky vyloučené, žijící v konfliktu se sebou a okolím. Romantický duch Romů silně ovlivnil autora jednoho z nejznámějších komiksů o Temném rytíři Batmanovi – Boba Kanea. Hlavní hrdinové tohoto komiksu mají romský původ, respektive dvě různé inkarnace (ztělesnění) stejného hrdiny: Dick Grayson, nebo-li Robin a Richard Grayson, nebo-li Nightwing. Ano, novodobí bohové západní mytologie, jejichž legendy dnes nejlépe vypráví animační studia DC a Marvel spolu s největší filmovou společností Warner Brothers, často pochází ze zhoršených společenských podmínek a jsou mezi nimi i Romové.

Jací jsou Romové z pohledu amerických tvůrců novodobých bohů? Jednou mi na otázku, jací jsou podle něj Romové, odpověděl velvyslanec Spojených států amerických Stephen King prostě: „Pro mě Romové byli vždy dobrodružní lidé, kteří kočují.“ Postavy Romů v jednom z nejčtenějších komiksů na světě jsou na jednu stranu ztvárněny jako rebelové, kouzelníci a jsou úzce spřízněny s legendárním Batmanem. Na druhou stranu součástí vyprávění o romských hrdinech je i stereotyp, že Romové stojí na okraji společnosti v jisté sociální izolaci. Tento předpoklad, který se usazuje v hlavách amerických

dětí a teenagerů je i přesto mnohem romantičtější a méně urážlivý než některé explicitně rasistické stereotypy propagované ve východoevropské vizuální kultuře. Naopak romští komiksové hrdinové Boba Kanea v sobě nesou epické znaky důstojnosti, chrabrosti a hrdinství.

Richard Grayson: Rom z Gotham City

Spolu se Supermanem, Spidermanem a X-Manem jedním z nejznámějších komiksových hrdinů všech dob je právě Batman. Jeho dobrodružství zahájil Bob Kane v roce 1939. Přestože každý zná Batmana, téměř nikdo neví, že jeho nejlepší přítel, cirkusový akrobat Robin (ve dvou inkarnacích), má romský původ. Tento původní fakt v průběhu vydávání komiksů byl někdy zamlčován, jindy byl úplně vynecháván. Dělo se tak pravděpodobně na základě vztahu různých vydavatelů k Romům. V osmdesátých letech ale romský hrdina dostal od svého původního autora emoční hloubku. Bruce Wayne (Batman) si bere „pod své křídlo“ romského sirotka, aby jej vytrénoval jako svého maskovaného asistenta v boji se zločinci. Ve 20. a 21. čísle Gothamských rytířů (angl. Gotham knights) se můžeme dočíst o romské identitě Robina. Batman se rozhoduje, že v případě svého úmrtí udělá svým následovníkem právě Robina adoptovaného ze sirotčince. Zde se zjevuje jeho romský dědeček Josko Gresinka (orig. Yosko Groesinka) a vypráví emočně nabitý a pozitivní příběh Romů. Později i tato epizoda byla zpochybněna.

Španělský Batman je Robin

Na příkladu postavy Robina můžeme sledovat náklonnost někte-

rých vydavatelů k romskému původu Robina. Například ve španělské verzi komiksu o Batmanovi, Robin plně nahrazuje Batmana a bere si i jeho oblek. Napříč evropskými verzemi komiksu dodnes nepanuje shoda, zda jenom jeden z Robinových rodičů je Rom, nebo je romská celá jeho rodina.

Nightwing se již brzy zastane Romů v celosvětovém Multiplexu

Zcela odzbrojujícím zážitkem bylo spolu s Jamajčany sledovat v Kingstonském kině Carib 5 komiksový film Černý panter ve 3D. Plně kino černých lidí v 3D brýlích si užívalo afrických superhrdinů plnými doušky. Málokdy se vidí taková euforie diváků, pomíne-li šílenství fanoušků na mistrovství světa ve fotbale. Přestože všichni víme, že žádný film nedokáže změnit postoj zatvrzelých xenofobů a rasistů, určitě může zlepšit náladu těm, kdo se ztotožňují s pozitivním hrdinou komiksu a s jeho původem. Podobný kinematografický svátek čeká v příštím roce Romy po celém světě. Do kin pravděpodobně na začátku příštího roku přijde nový film o Batmanovi Nightwing. Poprvé bude romský původ Robina potvrzen. Nightwing je tak velkou šancí pro Warner Brothers, jak přinést světu příběh o Romech v dobrém světle. Filmy o Batmanovi mají velkou váhu ve formování myšlení nové generace. Právě proto se Nightwing může stát dobrým začátkem kulturního souznění Romů se zbytkem světa. Třeba jednou uvidíme hrát i tým pod romskou vlajkou na jednom z budoucích mistrovství světa. To by bylo, co?

Sabir Agalarov

Úvaha o romském umění

Když se spolu vrátíme do dob, kdy Romové kočovali, oni sami neměli ponětí, že jejich přirozený talent k umění a tvoření v nich probouzí sama matka příroda a živly – voda, oheň, země, vzduch. A to nejen v hudebním umění, ale i výtvarném a řemeslném. Řemeslo se v romských rodinách dědilo od té nejstarší generace až po nejmladšího člena rodiny. Romové neměli problém se učit novým věcem, uměli si poradit se vším, co jim přišlo pod ruku. Uměli pracovat s hlinou, dřevem, proutím a jiným materiálem. Mezi tradiční romská řemesla patří kovářství, košíkářství, výroba kotlů, nožů, zvonků. Na jaře si zdobili své domy různými květinami, zvířaty nebo rostlinami. A když přišla zima, své umění tvořili tím, že své kočovné domy zdobili zajímavými ornamenty, přinášeli do svých příbytků bylinky a rostliny. Používali svoji vlastní fantazii. Rádi využívali těchto barev: červená, zelená, růžová, tmavě modrá. Současné bydlení romských rodin se podobá modernímu stylu v tmavých barvách. Stěny zdobí většinou fialová, šedá nebo 3D tapety. Romové vyhledávají bydlení podle reklam a myslí si, že je to luxus, že mají všechno podle aktuálních trendů. Sledují na internetu, kde co mají vylepšit a co ještě by měli koupit – komody, vestavěné skříně, nová lina, kuchyň, doplňky, tak, aby vše ladilo. Rodiny, které v bytě bydlí delší dobu, si dokonce berou hypotéky, aby si byt přestavěly podle svých představ, které se jim nahromadily v hlavě. Tihle lidé jsou v neustálém napětí, nedokážou se uvolnit a v klidu si udělat kávu nebo čaj a s chutí si je vypít. Nemluvě ani o doplňcích. Kupují si různé svaté sošky a přitom nevěří na jejich víru, lepí si na zdi posvátné budky, čínské vějíře, ale absolutně tomu nevěří. Jsou neustále ve stresu, pořád by jenom uklízeli svůj byteček a všechno kolem jim utíká. V závěru je potom čeká jen úklid bytu a placení splátek na rekonstrukci.

Když si vzpomenu na bydlení své babičky a dědečka, ti měli bydlení přímo podle tradičního romského života. Vzpomínám si, že babička ráda využívala svoji kreativitu a sama si zdobila závěsy různými stuhami a květinami, na stěně v kuchyni visel obrovský kus deky, která byla zdobena romskými ta-

nečnicemi a délku deky zdobily obrovské zlaté třásně. Měla malou kuchyň, kde byla i jedna postel, na které jsme jako malí seděli a jedli, hráli si a pozorovali babičku. V zimě používala otevřenou zapnutou troubu, která vydávala příjemné teplo. Vždy jsem ji obdivovala a líbil se mi její styl. A to nejen v domácnosti, ale i v oblékání.

V dnešní době se řemesla vytrácejí, i když mají svou hodnotu. Ne však všude. Najdeme několik umělců, kteří svým řemeslem žijí. Mají své vlastní ateliéry, salóny, podniky, dílny. A to všechno díky své pili a vytrvalosti. Věří vlastní síle, která je popohání vpřed. Měli výzvy, kterými museli projít, aby se dostali právě tam, kde nyní jsou. Nebáli se, i když ze začátku neměli vůbec nic. Časem se vypracovali a mají lidem, komunitě, rodinám i světu co nabídnout. Důležité je však zůstat

sám sebou, mít úctu a pokoru. Nechat se pohltnout slávou nebo tím nejrychlejším, co přijde. Nedovolit se nechat zmanipulovat lidmi ani politikou. Pokud to dovolíte, stanete se jen loutkou, která časem všechno ztratí. A zase budete na tom samém místě, jako poprvé, kdy jste se hledali.

Proto neztrácejte váš skrytý talent a lásku k němu. Nepromarněte ani příležitost se vzdělávat. Pokud máte možnost, studujte! Studujte umělecké školy, navštěvujte kreativní kroužky, workshopy, zapojte se do uměleckého dění, seznamujte se s novými lidmi, kteří vám mají co nabídnout. Protože to všechno záleží jen na nás, jak se s tím popereme. Přeji všem nadšeným umělcům, i těm dětským, hlavně hodně štěstí a radosti z tvoření, které vychází z vašeho nitra.

Veronika Kačová

Příběhy o Romech lze v Muzeu romské kultury v Brně vstřebávat všemi smysly.
foto: Sabir Agalarov

O kral'is the amen

Kamav te vakerel pal e romaňi politizacija, the pal oda, so mange nane jekh, the aňi avre Romenge. Nakamav aleha ñikas te čhivel tele, aňi pal ñikaste te phirel, aňi te marel tele varekaskri paťiv. Kamav ča te phenel, hoj he me som Rom, a sar dikhav andre televizija te prezentinel pes le romane kral'is, ta kamav te phenel, sar oda dikhav me. Pre kaja problematika hin buter nazora a miro hin jekh lendar.

Le Romen nane lačho than maškar o gore, nane len ñisavi paťiv a o romano kral'is peskre medialne prezentacijenca kerel bibacht, pekel amen tele, anel amenge nevo rizikos. Kajso kral'is našťi vaš amenge terđol, jov amen našťi integrinel a našťi amen aňi reprezentinel. Amen dživas peskro dživipen, amen sam adaj khere u amen kajse kral'iske natromas te domukhel, hoj jov amen te izolinel le gadžendar. Kamav te phenel, hoj andre kada idejos te kamel romaňi monarchija, the mek la te prezentinel andro medija, ta oda hin bari utopija u tiž pal oda hin te prindžarel, hoj le Romen hin cikňi inteligencija.

Amen našťi reprezentinel romano kral'is, amen šaj reprezentinel dojekh romano študentos, dojekh aktivno famel'ija, džuvľi, murš, the romaňo baro dženo. O romano kral'is amenge naanel ñič lačho, the mek amen visarel pale andro varekanutno idejos. E luma hin adadžives imar aver, hin neve tehnologiji, neve politicke sistemi, save džan pašeder le manušenge u andre kajso vilagos amenge nakampol kral'is, aľe romane udžande manušen, so keren buťi andre savore štatna sferi. Amen sam andre phari situacija a o romano kral'is amen našťi vazdel upre, oda šaj keras ča amen korkore. Dojekh manuš hin osobnosca a vlachiko kral'is našťi avel amaro baripen, oda šaj aven ča amare čhavore. Navakerav makarso, vakerav pal oda, so predžid'ľom a mušinav te phenel, hoj kajso romano kral'is nane pr'oda, hoj jov amenge le Romenge te sikhavel o drom ki amari integracija.

O kral'is našťi amenge kerel aňi neve zakoni, jov amendar našťi kerel diline manušen. Jov aňi našťi prastinel amare bibachtale manušen, a tiž aňi olen, so andre peskro dživipen gele bibachtala seraha. Amen le Rumungren hin amare bare džene a o vlachiko kral'is našťi sikhavel amenge o drom kijo feder dživipen. Amala, džanav, pal soste vakerav, sar domukhaha, hoj vareko peske te phenel, hoj jov hino romano kral'is, ta korkore pes anas andro bibachtal'ipen a mek ki oda pes korkore čhivas het la spoločnosťatar. Amen hin amari kultura, amenge nakampel kral'is, amenge kampol študimen manušen.

A o vlachike Roma imar tiž bi kamenas te dikhel, hoj lengro medijalno teatros le anglune Romeha imar daraďa avri pherdo gadžen. Savore Romen aleha peken tele, keren bari ladž, buckinen upre pre amende le gadžen, našavas aleha e paťiv a o gore amenge imar aňi napaťan. Amen našťi pes dikhas andro romano kral'is, aľe andre amare čhavore, andre lengre študimen profesiji the andre lengri ekzistencija maškar o gadžikane džene.

Amari romaňi paťiv bi nakamelas te domukhel ñisave Romeske, aňi le kral'iske, hoj amare čoripnastar te dživel a te kerel peske amendar chasna. Aľe hin čačipen, hoj sar pes kamel o vlachiko kral'is medijalnes te vazdel upre, ta savore Romen pekel tele, mosarel lenge e paťiv. O čore džene vakeren pal le kral'iskro barval'ipen, amen paš o gore the avka namovas ñič, aľe jov, o kral'is, pes sikhadžas the vazdľas bares upre. Kamav te phenel o čačipen sar hin, o vlachiko kral'is la korunaha pro šero amen ispidel ki o bibacht the čhivel amen meksa andre bareder chev sar sam. Maškar o Čechi hin pherdo mil'iardara, the ñiko lendar nadžanel. Hin dilines peske te duminel, hoj barvalo vlachiko kral'is šaj amenge anel paš o gore lačho hiros the feder than. Amen ul'uvav, amen dživas peskro dživipen, amen he meras. Amen imar našťi avas ča varekaskre bakre, našťi ča ekzistinas, mušinas te kamel imar the te dživel.

Gejza Horváth

Amari romaňi čhib

rajaripen	vláda
raj	pán
baro raj	velký pán (ve smyslu moci)
te rajarel	vládnout
foroskero urados/amtos	městský úřad
gavutno urados/amtos	obecní úřad
sera, rig	strana
čhibalo	starosta
mujalo	mluvčí
thagaripen	království
thagar	král
thagarňi	královna
šeralo	vůdce
avrikidipen	volby
avri te kidel	vybírat, volit
te del hangos	hlasovat
prezidentos	prezident
bičhado	poslanec
bičhad'i	poslankyně
parlamentos	parlament
them	stát
themeskero	státní
phuv	země
amari phuv	naše země
Romathan	romská země
Nane amen peskeri phuv.	Nemáme svoji zemi.
Cali luma amari phuv.	Celý svět je naše země.
Jan Horváth	

Miri but'i ehin perdal mande sar varesavi terapija

E Emília Rigová avel khatar Slovensko. Študind'as avri Džanibnaskeri Akademija, o socharsko atelijer the aplikovano medija. Kerel but'i sar pedagožka pre pedagogicko fakulta pre Univerzita Matěj Bela andre Banska Bystrica. Imar sar ehas čhajori, ta lake ehas pre dzeka le dadeskri dielňa, the o drom the bacht la thode, hoj pes te ačhol vytvarnica. Cikno džaniben šaj perdal aver džanibnaske-re džene znamėninel pherdo veci. Varesave dženenge, so maľinen, ehin feder te maľinel cikne kipoca, aver hinke kamen bare kipoca, vareko maľinel maškar peskri dzeka, šundo, the aver. E Emília hiňi džuvľi, savi pes rakhľas andre peskro vytvarno vakeriben Bari Raklori. Mukhľas peske korkori, hoj šaj te dikhel andre peskro jilo, the vaš kada paľis šaj kerel kada, so kerel.

Lačho d'ives, som rado, hoj tumen šaj sikhavav avri le dženenge. Peršes kamav tumendar te phučel, savo ehas tumaro drom andro sikhad'ipen pro tumaro oboris? O drom andre miro sikhad'ipen pes kerlas jekhetane mire dadeha, savo leperlas pal miro the la pheňake-ro tajsaskero. Mro dad pal o 89. berš odcind'as štatno barengro-socharsko firma, andre savi olestar berša kerlas but'i leskro dad the he leskro papus. Calkom normalnes kamelas andre peskre čhaja (te o čhavo les naehas), tajsaskere džen-nen, save andre famiľijakri tradici-ja andre kaľa but'i kerna. Ehas leske oda calkom lačhes avri kerdo. Pal e pheň kamelas, hoj te prelel e firma pal e ekonomicko sera, the pal mande kamelas, hoj la avri te kerav le vastenca. Ehas oda normalno, hoj sar dikhľas andre škola oboris barengro socharstvo, pre Škola pre užitkovno vytvarnictvo Josef Vydra andre Bratislava, mind'ar džanelas, hoj rakhľas perdal mande koda nekfeder. Andre kole berša nadžanavas nič pal koľa škola, the hoj oda ehin nekfeder stredno umelecko škola. Ži andro kada d'ives mange leperav, sar geľom avri te pisinel e prihlaška pal o školsko poradcos, the jov mandar asalas. Aňi pes načudalinav. . . Ehas les soske. Le dadeha nadžanahas, hoj oda ehin kajsi škola, hoj kodoj mušinen o džene te džanel te maľinel. O dad oda lelas sar remeslnó škola, pre savi chudava lačho zaklad-os. Pro peršo d'ives, kana o škola ehas phundrad'i the amen odoj geľam te dikhel, sodujdžene achal'iam, hoj oda namol cena. Aľe o dad ehin bakro, kavka sar me, hoj te vareso kamel, ta oda mušinel te kerel, džal peske pal peskro. Rakhľas mange jekhe dženes, so phirlas pre kadi škola tiž, the phirlas ke amende trival vaš o kurko, palo duj berša, man te sikhavel. Ta kerd'om pre peste bari but'i, koda čhavo man igen lačhes sikhad'as. Pro peršo andro talentove zkuški nepregeľom, aľe aver berš somas andro 100–150 čhave, save pes pre škola hlasinenas, pro trito than. Ta, pal o „talentos“ džanav miro. Nigda andro čhavoripen nasomas jekhetane le čhavenca, save ehas talentimen, hoj džanenas te maľinel. Andre kole berša pre mande našči dikhavas, aľe imar achal'iom, hoj pherdo veci šaj keras aver, ča peskra but'aha.

Šaj amenge phenen, so tumen andre škola nekbuter bavinelas? Sar man sikhavavas andre umelecko škola – he pre stredno he pre uči, ehas calkom normalno, hoj man bavinelas savoro. Te mange majinav te leperel vareso andal e stredno škola, ta bizo historija andro vytvarno džaniben. Ehas amen lačhi učitelka, savi amen drilinelas andro historicko slohi, sikhavelas amen hoj te prindžaras savore štili, the te achal'uvav andro sučasno džaniben.

Sar tumen fikerelas tumari famiľija?

Miri famiľija man andre savoro fikerelas, ehin oda he akana. Hin man lačhi daj the dad. Ehas paš mande, the hine. Nahas man loko sikhad'ipen, aňi pre stredno aňi pre uči škola. Varesave mire spolužaka pre stredno škola avenas khatar džanibnaskeri famiľija, ta dživenas leha. Perdal mande ehas sa nevo, trvinlas mange oda but, sar upre korkori peľom, so pes mange pačisal'ol, the save dromeħa džava. E daj the dad ehas furt paš mande, savore mire spolužaka len dikhenas rado, furt amenge anenas pherdo chaben pro internatos (asal). The oda navakerav pal o love, bi o lende miro sikhad'ipen andre škola bi naavľahas. Pre kajso tipos škola, savi kerd'om avri, ehin avri thodo, hoj sako jepaš berš sikhavas amari but'i pre tzv. klauzura, savi mol but love. Ta perdal kada šegetinenas.

„Bari Raklori pes perdal mande ačhiľas kontinualno projektos, savo akana phundravav the služinel mange sar platforma, perdal o phundraviben kolenge, save suvisinen la apropijacija pal romano teštos, abo romaňi identita andre bari historija andre zapadno kultura.“

Vakeren but pal tumaro dad, so tumen savoro sikhad'as?

Sar baruvavas avri, o dad man sikhad'as savoro, so jov korkoro džanelas. Pal e cali stredno škola andre leskri firma keravas but'i. Mukhelas mange kole kreativne but'a, save ehin te maľinel le Devles, abo la Panenka Maria, savi andre late keravas diamantovo ceruza pro močhta. Paľis keravas avri pherdo kvitka, save pes vičinen kaly, lilia, the aver. Bizo keravas but'i le somnakoha andro pismos, the savoro, so kampolas te kerel pro močhta.

Furt kamenas te kerel o džaniben, abo tumen o jilo cirdelas avreder? Vobec na (asal). Sar imar phend'om, vaš savoro terđol o dad. E pheň kamelas te avel, kavka sar savore džuvľa andre lakre berša, kosmetička. Ži andro kada d'ives šunav le dadeskre lava, sar la kamelas te presvedčinel, hoj oda nane lačhi volba, hoj avelas feder, hoj les šunela,

the džala pre kajsi škola, savi lake jov rakhľas. But kamelas, hoj e famiľakri firma ačhola andro lačhe vasta. E pheň kavka sar me le dades šund'as, the kerd'as avri peršes stredno ekonomicko škola, the paľis geľas pre aver the sikhavelas pes pro prava, the dokerd'as jekhetane he obchodno pravo. Adad'ives hiňi le dadeskri čačo vast, the hiňi konatelka famiľijakri s.r.o. Me kamavas man te sikhavel andre škola pre hotelovovo akademija. Adad'ives bi man bizo avľahas restauracija the hotelis, the la pheňaha bi avľamas prindžardune džene andro pašal'iben (asal).

Šaj amenge vareso phenen pal o vakeriben Bari Raklori? Kana andre tumende upre ušľil'a kada god'i, soske, the so amenge kamel te phenel?

Bari Raklori kerd'om avri andro berš 2012. Somas berš pal e škola pre Akademija, sikhavavas le džen-nen andre stredno džanibnaskeri škola, the čujinavas, hoj majinav andro miro džživipen the džaniben te kerel aver. Jekhvar rat'i mange ča kavka kresľinavas andro graficko programos pro digitalno maľišagos. Andre kada magicko rat maľind'om peršes man karkora sar romaňa. Ehas oda perdal mande fest baro, te pre kole autoportreti nadikhľom ča man, aľe mire mule phure dajen. Paľis dikhľom, sar som čhid'i pre miri nebožka baba, abo bibi the aver. The savori koľa puraňi rat andre mande chudľas te dživel, the chudľom polokes te achal'uvel koda, so nakamavas te dikhel the te džanel. Miro romipen nigda nagaruvavas. Aľe furt man but daravas te thovel jekhetane miro džaniben the miro romipen. Gondolinav, hoj oda avľas andro kole nekfeder berša. Chudľa man dzeka pes te sikhavav andro romaňi tema, the Bari Raklori pes perdal mande ačhiľas kontinualno projektos, savo ži andro kada d'ives kerav avri, the služinel mange sar platforma perdal o phundraviben kolenge, save suvisinen la apropijacija romano teštos, abo romaňi identita andre bari historija andre zapadno kultura.

Sar maľinavas kale veci, ta aňi namušinavas te duminel, hoj mange kidava avri kada lav vaš oda, hoj sar somas čhajorake, ta mange phenenas Bari. Dujto lav mange kid'om avri vaš kada, sar slangovo pes andre amari famiľija phenelas, the so pes leha thovelas paš peste. O dad mange furt vakerelas, sar leske e baba (leskri daj) vakerelas „sal šukar sar rakľorko“, the varekana oda phenelas, sar les upre urlas andre khangeri abo andre škola. Pačisal'olas pes oda mange, hoj amari famiľija nalelas le gadžen sar nalačhe. Kaľa značkaha Bari Raklori kamavas te del avri miro lav pre kada, sar bi majind'am jekhetane te dživel, hoj bi pes namajind'am maškar peste te rozdžal, aľe te lel peske pre god'i amaro jekhetaniben.

Khatar len o god'i pre tumari but'i?

Varekana oda avel khatar mire osobne zkušenosťi, del avri mire šunde. Ta e inspiracija ehin perdal mande interpretacija mire autenticke d'ivesa. Furt len andre miri but'i zašifrinav, aľe savoro kodoj ehin, sako miri dukh, abo rozgej'ipen le muršeha.

So ipen sikhaven tumare kiposa?

Kaľa ehin but pharo phučiben, vaš oda hoj sako kipos sikhavel vareso aver. Aľe čačipen ehin kajso, hoj miri but'i kerel avri o socialno-kultune stereotypi, politika andro teštos, konstrukti andre romaňi identita. Pačisal'ol pes mange te kerel le dženeħa vakeriben the te sikhavel leske možnosť'a, sar te ginen mire kiposa, varekana narokom thovav aver lav, abo komplexno suvislost, savi avel avri andal o pribehos, the kamav le manušes te ľidžal kij'oda, hoj peske te kerel peskro vlastno šundo pal kada, so dikhel. Nardo dikhav „rovne“ but'a, save imar andro lav sikhaven, pal soste avena, the le manušes nane than, sar peske te lel andro šero peskro vlastno pribehos. Ehin oda sar zatiši, murdar-do zatiši, so pes načalavel, the savo sikhavel peskro vlastno čačipen, the řisavo aver džanľipen les nane. Pačisal'ol pes mange, hoj phundravav but baro potencijalis, koleske objektoske abo džanľipenoske, the možnosť'a, hoj te mukhel le manušes, hoj peske te rakhel koda sekundarno čačipen.

Save ehin aver autoriti, ko tumenge pre dzeka?

Bizo, odoj ehin pherdo džene. Aľe te kidel peske avri ča jekhes, ta oda ehin pharo. Inspirinen man pherdo džene, pherdo lendar nane khatar džanibnaskero svetos. Imar dulo-nes pes mange pačisal'ol e Marina Abramović.

So tumenge nekbuter lel pre dzeka andro vytvarno džaniben, the soske?

Šaj phenav, hoj mange del than, sar vakerav pal o veci, pal save bi ča kavka navakerđom. Varekana hiňi miri but'i kavka intimno, hoj nadžanav čačes te phenel, pal soske koda kiposa ehin, the ta les prirozenes zašifrinav pal o odatžito lav, abo pre leste kerav avri konceptos, savo hino všeobecno. Varekana ča čepo džene džan-nen, pal soste kadi abo aľa but'i ehin. The kada man

pre late bavinel nekbuter, hoj vlast-ně kada džaniben, abo šaj phenav miri but'i, ehin perdal mande terapija, savi mange kampol, the savi mange šegetinel, hoj mange te thovav mištes varesave veci.

Savo profesno bacht tumenge kerd'as nekbareder radost'a?

Nane man řisavo nekbareder. Sako ehas perdal mande baro, te oda ehas varesavi peršo prezentacija andro thuvkerdo klubos, abo andro whitecube, ehin oda jekh. So ehin perdal mande nekbareder, ehin koda, sar šaj dikhav koda, sar baruvav, hoj oda šunav, hoj man varekaj posuňinav. Džanav, hoj naterđuvav pro than. Kada ehin perdal mande baro. Aľe te varekana kamava visar, the kamava te ačhuvel pre jekh than.

Save tumen ehin plani andro tajsaskero, so dena avri, pre soste pes o džene šaj radisaľon?

Mire plani ehin furt bare, ži megalomanske (asal), varekana mange mangav, hoj bi avelas lačhes, te bi man avelas jekh klona, te bi stihind'om koda, so kamav, abo koda so mušinav – koda, so džal khatar miri but'i, vaš oda kerav but'i pre Univerzita Matěj Bela, ehin man pherdo but'i. Andre kada berš kerav but'i pre kada, hoj šaj pre univerzita phundravas kabinet andro roma-no džaniben the kultura.

Kamav te kerel interdisciplinar-no akademicko platforma pro rozthovipen andro phučiben, save suvisinen kale tematenca. Paš oda mange gondolinav, hoj oda ehin lačhi strategija, sar o vakeriben te phundravel andro akademicko „naromano“ than, the zaarakhel kavka adad'iveskero koter andro kada vakeriben pre akademicko gadžikano than, the te vičinel le Romen – akademika, džen-nen, so andro kada vakeriben džan-nen te phirel. Gondolinav, hoj amenge kampol lačho vakeriben, the na separatno monolog.

*Phučelas e Veronika Kačová
Ilustrace: archiv Emílie Rigové*

Moja tvorba je pre mňa istým typom terapie

Emília Rigová pochází ze Slovenska. Vystudovala Akademii umění, ateliér Socha a aplikovaná média a nyní pracuje jako pedagožka na katedře pedagogické fakulty Univerzity Matěje Bela v Banské Bystrici. Už jako dítě si hrála v dílně svého otce. Ale cesta osudu jí předurčila, aby se stala výtvarnicí. Drobné umění může pro různé umělce znamenat různé věci. Některým umělcům je příjemnější tvořit malé obrazy, jiní zase dávají přednost velkým plátnům, jiní malují podle své nálady, námětu, emocí a podobně. Emília je žena, která se našla ve svém výtvarném příběhu Bári Raklóri. Dovolila sama sobě, aby náhledla do svého nitra a díky tomu může tvořit to, co tvoří.

Dobrý den, je mi potěšením vás čtenářům představit, zeptám se, jaká byla vaše cesta ke vzdělání ve vašem oboru?

Cesta k môjmu vzdelaniu viedla od môjho otca, ktorý počas môjho a sestrinho dospievania veľmi pragmaticky uvažoval o našej budúcnosti. Otec po 89tom odkúpil štátnu kamenosochársku firmu, v ktorej do vtedy pracoval on, pred ním jeho otec aj jeho dedo. Celkom prirodzene teda vo svojich dcérach (keďže syna nemal) hľadal budúceho pokračovateľa rodinnej tradície v tejto profesii. Mal to celkom dobre vymyslené. Od sestry chcel, aby v budúcnosti prevzala firmu po ekonomickej a papierovej stránke a odo mňa sa očakávalo, že ju dokážem prevziať prakticky. Bolo teda prirodzené, že keď v pohnúke škôl uvidel odbor kamenosochárstvo na vtedajšej Škole užitkového výtvarníctva Josefa Vydra v Bratislave (bývalé šupky), okamžite bol presvedčený, že našiel pre mňa to správne.

V tom čase som absolutne nemala tušenie o existencii tejto školy a že ide o najprestížnejšiu strednú umeleckú školu svojho druhu. Dodnes si pamätám, ako som prišla s vyplnenou prihláškou za školským poradcom a ten ma úprimne vysmial. Ani sa mu nečudujem. Mal prero. Otec ani ja sme netušili, že je to umelecká škola, na ktorej sa vyžaduje výtvarne nadanie. Otec to vnímal ako remeselnú školu, na ktorej dostanem dobrý základ. Po prvej návšteve na dni otvorených dverí sme obaja pochopili, že nemám šancu. Ale otec je rovnaký baran ako ja a keď sa pre niečo rozhodne, tak ide tvrdo za svojim... Našiel mi absolventa tejto školy, ktorý ma chodil k nám domov pripravovať trikrát týždenne počas dvoch rokov. Takže som absolvovala celkom „tvrdú“ prípravu, ale ten chlapec ma pripravil naozaj dobre. Na prvý krát som talentovými skúškami neprešla, ale o rok neskôr som skončila spomedzi 100–150 ďalších detí, ktoré sa hlásili na tento odbor, na 3. mieste. Takže o „talente“ viem svoje. Nikdy v detstve som nepatrila k tým deťom, ktoré by boli označované ako že majú výtvarne nadanie a podobne. V podstate všetko je to tvrdý dril. V tých začiatkoch som to strašne nenávidela, ale už tam som pochopila, že veľa vecí môžeme zmeniť jedine svojou prácou.

Mohla byste nám říct, co vás nejvíce na studiu bavilo a proč?

Keďže som študovala na umeleckej škole – aj na strednej aj na vysokej, bolo prirodzené, že ma bavilo všetko. Ak mám spomenúť niečo zo strednej, tak určite dejiny výtvarnej kultúry. Mali sme úžasnú profesorku, ktorá nás drilovala v historických slohoch, učila nás rozpoznávať jednotlivé štýly a rozumieť súčasnému umeniu. V neskoršom období na akadémii som jej pri štátniciach z predmetu dejiny umenia či estetika umenia vždy v mysli ďakovala – uviedomovala som si výhodu voči svojim spolužiakom, ktorí nemali na strednej rovnako zapálenú profesorku. Dostať takýto základ už na strednej škole je obrovská výhoda – ľahšie sa prehĺbujú vedomosti a komplexný vhlad do témy.

„Bári Raklóri sa pre mňa stal kontinuálnym projekt, ktorý doteraz rozvíjam a slúži mi ako platforma na otváranie tém, ktoré súvisia s apropiáciou rómskeho tela alebo rómskej identity v dlhej histórii dejín západnej kultúry.“

Jak vás podporovala rodina?

Moja rodina ma vo všetkom podporuje doteraz. Mám úžasných rodičov. Stáli a stále stoja pri mne. Nemala som ľahké štúdium, ani na strednej ani na vysokej. Väčšina mojich spolužiakov na strednej škole pochádzalo z umeleckých rodín, takže umením „žili“. Pre mňa bolo všetko nové, trvalo mi dlho, kým som sama v sebe prišla naozaj na to, čo sa mi páči a akou cestou pôjdem. Rodičia boli vždy na blízku, všetci moji spolužiaci ich mali radi, vždy nám doniesli veľa jedla na internát (smiech). A to nehovorím o finančnej podpore, bez ktorej by moje štúdium nebolo možné. Na takomto type školy, aký som absolvovala ja, je dané, že každý polrok prezentujete v rámci tzv. klauzúr svoju poľročnú prácu, ktorá stojí istý budget. Takže pomoc od nich bola vo všetkých smeroch.

Mluvíte hodně o otci, co vás všechno naučil?

Otec ma počas dospievania naučil všetko, čo sám vedel. Počas celej strednej školy a výšky som u neho vo firme pracovala. Nechával mi také tie kreatívne práce ako portrét Ježiša alebo p. Márie, ktoré som diamantovou ceruzou vyrývala do náhrobných pomníkov. Neskôr som začala vysekávať rôzne kvety ako kaly, lalie atď... Samozrejme zlátila som písmo a vlastne všetko okolo toho „dizajnovania“ náhrobných pomníkov.

Vždycky jste se chtěla věnovat umění, nebo jste měla touhu se stát něčím jiným?

Vôbec nie. (smiech) Ako som spomínala vyššie, za všetkým stojí otec. Sestra chcela byť asi ako každá druhá baba v jej veku kozme-

tička. Dodnes počujem otcové slová, ako sa ju snažil presvedčiť, že to nie je dobrá voľba a že bude lepšie, keď sa „podvolí“ jeho výberu školy, ktorý pre ňu našiel. Veľmi chcel, aby rodinná firma ostala naozaj v dobrých rukách. Sestra sa rovnako ako ja podvolila, vyštudovala najskôr strednú ekonomickú školu a pokračovala právom, ktoré skončila v kombinácii obchodné právo. Dnes je naozaj otcová pravá ruka a je konateľka rodinnej s.r.o. Ja som chcela študovať na hotelovej akadémii. Dnes by som určite mala sieť reštaurácií a hotelov a so sestrou by sme boli najznámejšie cateringové duo v okolí. (smiech)

Mohla byste čtenářům přiblížit příběh Bári raklóri? Kde se ve vás vzbudila tato myšlenka, proč a co je jejím cílem?

Bári Raklóri som vytvorila na sklonku roka 2012. Bola som približne rok po doktoráte na Akadémii, učila som na strednej umeleckej škole a cítila som, že musím niečo vo svojom živote a v umení zmeniť. V jeden večer som sa len tak „hrala“ v grafickom programe a digitálne maľovala. V tento osudný „magický“ večer som namaľovala prvých 5 podôb seba samej ako Rómky. Bolo to pre mňa samu veľmi silné, keďže na tých autoportrétoch som videla nielen seba, ale svojich zosnulých blízkych. Zrazu som videla, ako sa podobám na svoju nebohú babku, alebo tetu atď. A všetka ta stará krev vo mne ožila a začala som intenzívne vnímať niečo, čo som pred tým nechcela vidieť a vedieť. Aby bolo jasné, svoj rómsky pôvod som nikdy netajila, práve naopak. Ale vždy som sa veľmi bránila konfrontovaniu mojej umeleckej tvorby s mojím rómskym pôvodom. Myslím, že to prišlo v tom najlepšom a najvhodnejšom období. Začala som sa intenzívne zaoberať rómskou témou a Bári Raklóri sa pre mňa stal kontinuálny projekt, ktorý doteraz rozvíjam a slúži mi ako platforma na otváranie tém, ktoré súvisia s apropiáciou rómskeho tela alebo rómskej identity v dlhej histórii dejín západnej kultúry. Pri vytváraní svojho alter ega som vôbec nepremýšľala, bolo jasné, že si zvolím práve tento nick, keďže od detstva mi moji blízky doma hovorili Bari. Druhé slovo som si vybrala kvôli tomu, ako slangovo sa v našej rodine používalo a čo sa

s tým spájalo. Otec mi vždy rozprával, ako mu babka (jeho mama) rozprávala: „jsi krásny ako raklórko“, a väčšinou to povedala vtedy, keď ho vyobliekala do kostola alebo do školy... Páčilo sa mi tam to synergické myslenie, ktoré dokazovalo, že moja rodina nevnímala gádžov ako nepriateľov. Vytvorením tejto značky Bári Raklóri som chcela verejne manifestovať svoj postoj k tomu, ako by sme mali ako spoločnosť žiť, že by sme sa nemali vymedzovať voči sebe, ale naopak uviedomovať si svoju prepojenosť.

Kde hledáte inspiraci pro svá díla? Většina mojich prác vychádza z mojich osobných skúseností, odrážajú moje aktuálne pocity. Takže inšpiráciou je pre mňa interpretácia mojich autentických zážitkov. Vždy ich do diela zašifrujem, ale všetko je tam, každá jedna moja bolesť či partnerský rozchod.

Co přesně zachycují vaše obrazy? To je veľmi ťažká otázka, pretože každé dielo zachytáva niečo iné. Ale vo všeobecnosti moje práce riešia socio-kultúrne stereotypy, politiku tela, konštrukty rómskej identity. Baví ma viesť s divákom dialóg a podsúvať mu isté vzorce a možnosti čítania môjho diela, často krát ho naschvál zmetiem názvom alebo komplexnou súvislosťou vychádzajúcu z narácie diela, aby som ho donútila vytvoriť si vlastný pocit a vlastný obraz o tom, čo vidí. Neznášam „ploché“ diela, ktoré už v názve diela oznamujú, o čom hovorí a divák nemá priestor na vytváranie si vlastného príbehu. Je to ako zátišie, mŕtve zátišie s nehybnými vecami, ktoré zobrazujú svoju skutočnú podobu a žiadny sekundárny význam nemajú. Baví ma rozvíjať práve mnohovýrobný potenciál toho ktorého objektu či významu a možnosť nechať diváka objaviť tento sekundárny mód.

Co se týče jiných uměleckých autorit, je tam někdo, kdo vás oslovuje?

Samozrejme, je tam veľa mien. Ale vybrať len jedno je trochu ťažké... Inšpiruje ma veľa ľudí, mnohí z nich nepatrí do umeleckého sveta. Už dlho ma baví Marina Abramovič.

Co vás na výtvarném umění nejvíce fascinuje a proč?

Jednoznačne to, že mi poskytuje priestor komunikovať o veciach, o ktorých by som bez vizuálneho jazyka asi ťažko dokázala prehovoriť. Niekedy je moja tvorba pre mňa samu tak intímna, že nedokážem pravdivo povedať, o čom to konkrétne dielo je a tak ho prirodzene zašifrujem pod trochu odťazený názov, alebo k nemu vytvorím koncept, ktorý je všeobecný. Často krát len pár ľudí vie, o čom je skutočne tá alebo oná práca. A toto ma na tom celom baví najviac, že vlastne to umenie, resp. moja tvorba, je pre mňa istým typom terapie, ktorú potrebujem a ktorá mi pomáha sa zrovnať s určitými vecami.

Jaký profesní úspěch vám udělal největší radost?

Nemám žiadny na najvyššej pozícii. Každý jeden bol pre mňa rovnako dôležitý v tom období a mal pre mňa význam, či to bola nejaká prvá prezentácia v zafajčenom klube, alebo vo whitecube, je jedno. Čo je pre mňa dôležitejšie, je sledovať ten osobný rast, to, že cítiš, že sa stále niekam posúvaš. Viem, že nestojím na mieste. To je pre mňa dôležité. Aj keď možno za nejaký čas budem chcieť presný opak a budem túžiť zostať už len na tom jednom mieste.

Jaké máte plány do budoucna, co připravujete a na co se můžeme těšit?

Moje plány sú ako vždy veľké až megalomanské (smiech), niekedy si myslím, že by bolo fajn mať aspoň jedného klona, aby som stihla všetko to, čo chcem, alebo musím – to čo vyplýva z mojej práce, keďže naplno pracujem na univerzite Mateja Bela, mám veľa práce vychádzajúcej aj z tohto. V tomto období pracujem na tom, aby sme na tejto univerzite otvorili kabinet rómskeho umenia a kultúry.

Chcem vytvoriť interdisciplinárnu akademickú platformu na riešenie otázok súvisiacich s touto témou. Zároveň si myslím, že je to vhodná stratégia, ako túto tému otvoriť v akademickom „nerómskom“ prostredí a zabezpečiť tak prítomnosť tejto témy na akademickej gádžovskej pôde a pozývať Rómov – akademikov, odborníkov z tejto oblasti, do aktívneho dialógu. Myslím, že potrebujeme aktívny dialóg a nie separátne monológy.

Rozhovor vedla Veronika Kačová

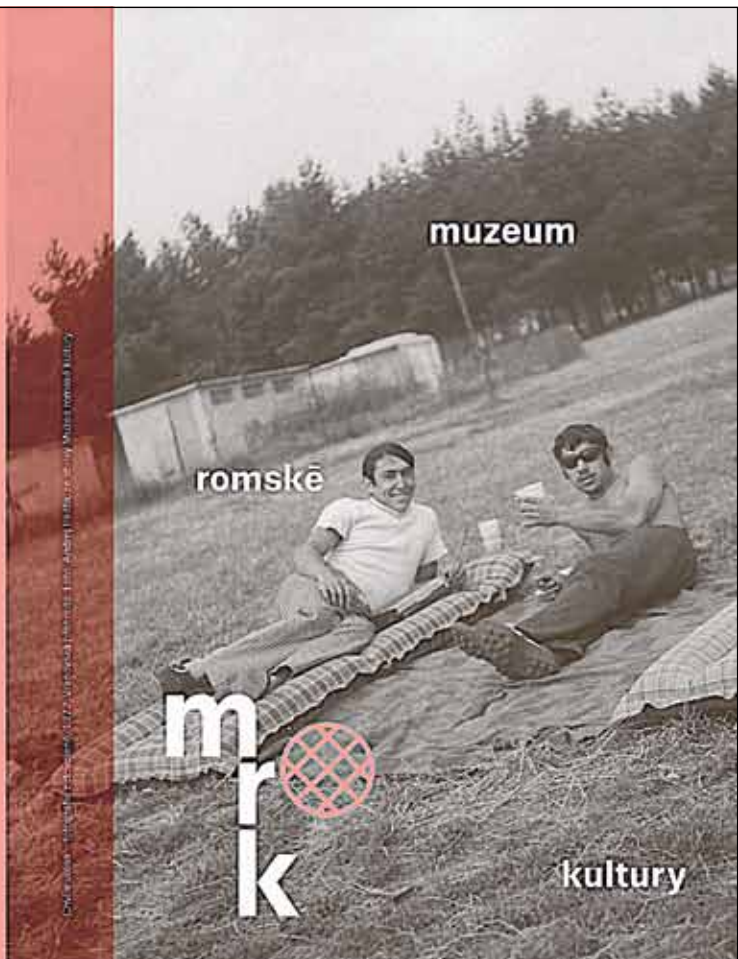
Volné vstupy do vystav
2.8. Evropský den připomínky holocaustu Romů
28.9. Den české státnosti

Všechny programy se konají v Muzeu romské kultury, není-li uvedeno jinak. Změna programu vyhrazena.

Muzeum romské kultury, s.p.o.
Bratislavská 67/602 00 Brno
+420 775 407 065
media@rommuz.cz
facebook.com/muzeum.romske.kultury

červenec – září 2018

rommuz.cz

muzeum

romské

mrk

kultury

stálá expozice

Příběh Romů

Dějiny Romů od starověké Indie až po události II. světové války a současnost. Možnost komentovaných prohlídek v ceně vstupného po předchozí domluvě na: pruvodce@rommuz.cz nebo tel.: +420 545 214 419.

přechodné výstavy

23. 3. – 30. 9. 2018
Andrej Pešta: Míre sveti / Světy Andreje Pešty

Andrej Pešta (1921–2009) byl významnou romskou osobností, amatérským fotografem, literátem a výtvarníkem. Výstava představí jeho odkaz prostřednictvím fotografií ze sbírky muzea. Rozsáhlý archiv Peštových fotografií zachycuje zcela specifický vnitřní pohled na život Romů v Československu převážně z období 60.–80. let 20. stol. Svou autenticitou a tematickým zaměřením fixuje nadčasové hodnoty romské kultury. Při příležitosti konání výstavy Muzeum romské kultury vydalo doprovodnou fotografickou publikaci **Andrej Pešta, O Fotki**.
Externí kurátor: Tomáš Pospěch

veřejné akce

26. 7. 2018 18.00
Cikánské melodie života
Projekce filmu (ČST–Brno, 1975) s hudebním vystoupením

17.–19. 8. 2018
Lidé a místa. Síla příběhů ve vyprávění o moderních dějinách
Letní škola pro učitele si klade za cíl seznámit účastníky s možnými přístupy k výuce dějepisu a výchovy k občanství za využití autentických dokumentů a životních příběhů jejich aktérů. Součástí programu je vedle workshopů i návštěva Památníku Hodonín a odborná diskuse o vzdělávání v místech paměti a s tím spojených didaktických otázkách a problémech. Pořádá Institut Tereziánské iniciativy a Muzeum romské kultury. Bližší informace a přihlášky na emailu: lektor@rommuz.cz nebo na tel.: +420 545 214 419.

17. 8. 2018 18.00
Beseda s Petrem Torákem
Zveme Vás na setkání s nositelem Řádu britského impéria za pomoci menšinám a spoluzakladatelem Gypsy Roma Traveller Police Association Petrem Torákem, rodákem z Liberce.

19. 8. 2018
Pietní akt v Hodoníně u Kunštátu

V roce 2018 si společně připomeneme 75. výročí hromadného transportu Romů z tábora v Hodoníně u Kunštátu do koncentračního tábora v Osvětimi, který proběhl 21. 8. 1943. Na místo konání a zpět do Brna bude vypraven autobus od muzea – sraz v 9 hodin. Místa je nutné předem rezervovat na emailu: sekretariat@rommuz.cz nebo na tel.: +420 545 581 206 nejpozději do 10. 8. 2018. Bližší informace naleznete na webových stránkách MRK. Akce začíná v 11 hodin v Památníku Hodonín. Od 13 hodin je možné si prohlédnout areál památníku. 14.00–15.30 Seminář o vzdělávání na místech paměti

Ceník inzerce

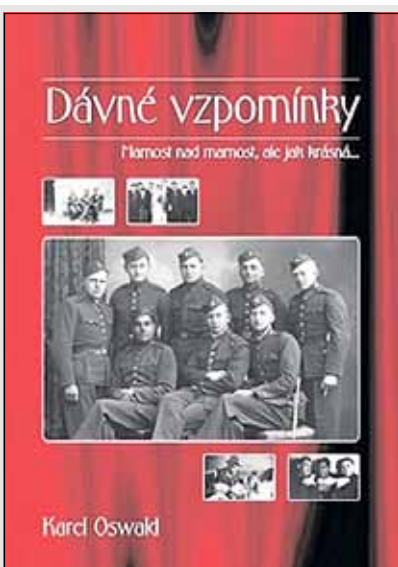
celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²
Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%
žádosti o inzerci na: holomkova@srm.cz

Vydávání Romano hangos podporuje Ministerstvo kultury České republiky

**Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě**

Bratislavská 65a, Brno 602 00
tel.: 545 246 673 www.srm.cz
číslo účtu: 230 066 1977/2010

Dávné vzpomínky
Náměstí nad náměstí, ale jak krásně...

Karel Oswald

Karel Oswald: Dávné vzpomínky

Příběh rodiny Holomkových, o kterém kniha vypráví, se odehrává v první polovině 20. století. V době, kdy Holomkovi žili na Moravě již po několik generací, a v době, kdy se v Evropě schylovalo pod stínem nacistů k tragickému osudovému přerývu romských dějin.

„Dávné vzpomínky“ jsou založené na autobiografii vypravěče, který v závěru sympaticky otevřeně své dílo komentuje: „ten příběh je pravdivý od první do poslední řádky. Pravda, něco jsem trochu přidal, něco domyslel, změnil některá jména a místa. Jinak ale je vše pravda pravdoucí!“

Objednávejte na adrese redakce nebo na holomkova@srm.cz
Cena 100 Kč + poštovné

Vážení čtenáři, pokud jste dostali tyto noviny do schránky, pravděpodobně zpracováváme vaše osobní údaje (jméno, adresa) za účelem doručování těchto novin. Pokud nesouhlasíte s tímto zpracováním, napište nám na srm@srm.cz a my vás z databáze vyřadíme.